ङ्गलोऽप्यत्र । एकपिङ्गलवर्णनेत्रयुक्तत्वात्तस्य तथात्वम् ।

एकपिण्ड त्रि॰ एकः समानः पिण्डः देहः श्राद्धदेयपिण्डो वा यस्य । १सपिण्डे तस्य एकदेहारब्धदेहकत्वात् दातृत्वभोक्तृत्वान्यतरसम्बन्धेनैकपिण्डवत्त्वाद्वा तथात्वम् । "त्रयाणामुदकं कार्य्यं त्रिषु पिण्डः प्रवर्त्तते । चतुर्थः संप्रदातैषां पञ्चमोनोपपद्यते" इति मनूक्तेः । लेपभाजश्चतुर्थाद्याः पित्राद्याः पिण्डभागिनः" इत्युक्ते "जीवति यत्पिण्डदाता स मृतः सन् तत्पिण्डभोक्तोत्युक्तेश्च सप्तानामेव सपिण्डत्वमिति दायभागानुसारिणः ।

एकपुरुष पु॰ एकः श्रेष्ठः पुरुषः । १पुरुषोत्तमे परमेश्वरे तस्य श्रेष्ठत्वमुक्तं गीतायाम् "यस्मात् क्षरमतीतोऽहमक्षरादपि चोत्तमः । अतोऽस्मि लोके वेदे च प्रथितः पुरुषोत्तमः" तस्य च पुरुषत्वमन्तर्यामितया सर्व्वदेहे पुरि वासात् । "द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानवृक्षं वृक्षं परिषस्वजाते । तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्ति अन्योअनश्नन्नभिचाकशीति" श्रुतौ वृक्षरूपदेहे वासोक्तेश्च पुरुषत्वम् । २प्रधानपुरुषे च । एकः पुरुषो यस्मिन् । ३एकपुरुषान्विते त्रि॰ । "तथैकपुरुषं राष्ट्रं विलम्बादृष्टनिर्गमम्" भाग॰ ६,५,७, "एकः पुरुषोभोक्ता यत्र । ४एकपुरुषभोक्तृके भोगभेदे तत्रायं भेदः प्रपितामहादीनां त्रयाणां जीवित्वे एकपुरुष एव भोगः यथाह दा॰त॰ व्यासः "पिता पितामहो यस्य जीवेच्च प्रपितामहः । त्रयाणां जीवतां भोगोविज्ञेयोह्येकपुरुषः" । "युगसद्भोगे षष्टिवर्षेऽपि न त्रैपुरुषिकः प्रपितामहस्य तत्र स्वातन्त्र्यात् तस्यैव भोगस्तेन तत्रैकपुरुषो भोगः" दाय॰त॰ रघु॰

एकपुष्कल(र) पु॰ एकं पुष्करं मुखं यस्य रस्य वा लः । काहले वाद्यभेदे । "अथ प्रयाते दाशार्हे प्रावाद्यन्तैकपुष्क(रा)लाः" भा॰ उ॰ ९३ अ॰ एकपुष्कराः काहलाः" नीलकण्ठः

एकपुष्पा स्त्री एकं पुष्पं यस्याः । वृक्षभेदे यस्यैकमात्रं पुष्पं जायते तस्मिन् जातित्वेऽपि अजा॰ टाप् ।

एकप्रस्थ पु॰ कर्म॰ । १एकस्मिन् प्रस्थे धान्यमानभेदे मालादि॰ आद्युदात्तोऽयम् । एकः प्रस्थोऽस्य । २एकप्रस्थयुक्ते पर्वते पु॰

एकफला(ली) स्त्री एकं फलमस्याः मुग्धबोधमते टाप् । पा॰मते ङीष् । एकमात्रफलके औषधिभेदे

एकभक्त न॰ एकं भक्तं भोजनं यत्र । स्मृत्युक्ते व्रतभेदे तत्स्वरूपकालादिनिरूपणं कालमाधवीये यथा

"अथैकभक्तनिर्णयः । ब्रह्मपुराणे वैश्वानरव्रते पठ्यते "प्रतिपद्येकभक्ताशी समाप्ते कपिलाप्रदः" इति । तत्रादावेकभक्तव्रतं त्रिविधम् स्वतन्त्रमन्याङ्गमुपवासप्रतिनिधिरूपं चेति । तेष्विदानीमुदाहृतं स्वतन्त्रम् । तत्रेदं चिन्त्यते । किमुपवासवत् तिथिरस्मिन् ग्रहीतव्या ? उत प्रकारान्तरेणेति ? । उपवासवदिति तावत् प्राप्तम् "दैवं पित्र्यं तथा कार्य्यम्" इति वचनेन उपवासैकभक्तादिकृत्स्नदैवस्य विवक्षितत्वात् । न च कर्मकालव्याप्त्या तन्निर्णय इति शङ्कनीयम् । तत्कालस्य व्याप्त्यनिर्णीतत्वात् । किञ्च तन्निर्णये कर्मकालव्याप्तिवचनस्य पित्र्याविषयत्वेनोपपत्तेः । तस्मादुपवासवत्तन्निर्णय इति प्राप्ते ब्रूमः । कर्मकालव्याप्तिरेवात्र निर्णयहेतुः । कर्मकालस्तत्कर्मस्वरूपं चेत्युभयं स्कन्दपुराणे दर्शितम् । "दिनार्द्धसमयेऽतीते भुज्यते नियमेन यत् । एकभक्तमिति प्रोक्तमतस्तत् स्याद्दिवैव हीति" । देवलोऽपि "दिनार्द्धसमयेऽतीते भुज्यते नियमेन यत् । एकभक्तं तु तत् प्रोक्तं न्यूनं ग्रासत्रयेण त्विति" । अत्र च दिनार्द्धस्योपरि सार्द्धमुहूर्त्तपरिमितोमुख्यः कालः पञ्चधा विभागे मध्याह्नस्यापरभाग एकभक्तस्य कालः दिनार्द्धेऽतीते सति समनन्तरत्वात् । अस्तमयात् प्राचीनोऽवशिष्टोगौणः कालः दिवेत्यभ्यनुज्ञानात् एवंस्थिते सति मुख्यकालव्यापिनी तिथिर्ग्रहीतव्या अतएव पद्मपुराणम् । "मध्याह्नव्यापिनी ग्राह्या एकभक्ते सदा तिथिरिति" । बौधायनोऽपि "उदये तूपवासस्य नक्तस्यास्तमये तिथिः । मध्याह्नव्यापिनी ग्राह्या एकभक्तव्रते तिथिरिति" नचात्रोपवासन्यायो युक्तः तत्र पूर्वविद्धायामेव विशेषशास्त्रपर्य्यवसानात् । द्विविधं हि विशेषशास्त्रं तिथिप्रयुक्तमेकं कर्मप्रयुक्तमपरम् । तत्र "पौर्वाह्णिकास्तु तिथयोदैवे" इत्यनेन कर्मविषयेण सामान्यशास्त्रेणोत्तरविद्धायां प्राप्तायाम् "उपोष्याः परसंयुक्ताः पराः पूर्व्वेण संयुताः" इत्यनेन कर्मविषयेण विशेषशास्त्रेण पूर्वविहिततिथिविषये अपि सामान्यविशेषशास्त्रे उदास्येते "पूर्वाह्णिकास्तु तिथय" इति तिथिमात्रमुपजीव्य प्रवृत्तत्वात् सामान्यशास्त्रम् "प्रतिपत् सम्मुखी कार्येति" तिथिविशेषमुपजीव्य प्रवृत्तत्वाद्विशेषशास्त्रम् । तथा सति द्विविधेनापि विशेषशास्त्रेण पूर्वविद्धायामेवोपवासः सुस्थितः । अत्र तु मध्याह्नव्यापिनीत्येतत्कर्मविषयं विशेषशास्त्रम् । अतस्तदनुसारेण निर्णयो युज्यते ! ननु प्रतिपत्सम्मुखी कार्य्येत्यनेन तिथिविषयेण विशेषशास्त्रेण कुतो न निर्णय इति चेत् उपवासविषयत्वेनापि तस्योपपत्तेरिति ब्रूमः । ननु मध्याह्नव्याप्तिवचनमपि तिथ्यन्तरैकभक्तविषयत्वेनोप-